

HONDEN ZOALS ZE **ECHT** ZIJN

Met verrassende
inzichten over
ons favoriete
huisdier

*'Dit is geen
klassiek
hondenboek'*

INHOUD

7

WOORD VOORAF

11

DE WELP DIE PUP WERD

27

VOSSEN EN PUP BLIJVEN

43

LACHEN MET POEDELS

63

PUPPY'S EN GRAVEN

81

WOLVEN EN HONDEN

99

RUIK EENS AAN HET VOGELTJE

115

STIJVE KWISPELSTAARTEN

135

SLIMME HOND

153

EEN HONDENHART

169

NAWOORD

174

LITERATUURLIJST

WOORD VOORAF

Hond. Hondje. Het zijn woorden die sprongetjes maken in mijn hoofd. Als ik een hond zie, gaat er altijd een apart deurtje in mij open. Soms als mijn hond naar mij kijkt, raak ik overspoeld door onversneden ontroering, alsof er warme saus door mijn lijf loopt. Als ik thuiskom van een buitenlandse reis en de honden zijn nog in hun 'hotel', is mijn huis doods en weet ik niet hoe ik dat gevoel kwijt moet raken.

Ik kan me niet meer zo goed herinneren hoe dat is begonnen. Het was een hard en droevig feit dat we geen hond hadden thuis, een zus met allergie stak daar ongewild een stokje voor. Het enige dat we mochten houden, waren hamsters en die zijn ook wel aangenaam, maar je kunt er niet mee gaan wandelen. Ik vergaapte me aan de honden op tv: Lassie natuurlijk, een allround interventie-eenheid in het lijf van een collie. Er was ook de schattige Zweedse reeks van Astrid Lindgren, *De Kinderen van de Zoutkreek*, met een lieve, gigantische sint-bernards-hond die Bootsman heette. Er waren ook de twee geaffecteerd pratende Duitse herders in het stichtende *Hier Spreekt Men Nederlands*.

Ik deed er alles aan om toch bij honden te kunnen zijn. De toen nog talrijke pastoors van de Onze-Lieve-Vrouweparochie in Brugge hadden bijna allemaal een hond, en natuurlijk mocht ik daarmee wandelen. Ze hadden er zelf nauwelijks tijd voor. Die van de onderpastoor – mijnheer Jacques met zijn dikke neus – heette Baron, het was een bastaard met veel bulldog in zich. Acht jaar oud was ik en ik liep apetrots achter Baron aan, want hij was een in zijn hondenwereld gekeerd trekdier en hij liet mij uit. Wat is er sindsdien veel veranderd voor de honden. Je deur uitkomen en met je blik op oneindig stomweg in een drol trappen was een reëel risico. Er werden puppy's verkocht op de markt en in de drukste winkelstraat van de stad. Daar zaten ze op zaagsel in glazen bakken. Je móést wel naar ze kijken. Toen las je stripverhalen waarin een hond in

zijn eentje met een flapperende meter gestolen worst wegstormde uit de slagerij, de zwaarlijvige veldwachter er puffend achteraan. Hondjes met een halsbandje om tippelden toen echt nog alleen rond in de stad.

Eind jaren zestig waren er in Brugge ook nog een handvol straathonden, maar niet voor lang. Ik heb er ooit eentje gekend; het was een kortharig terriërachtig ding, wit met bruine vlekjes. Ik zag hem soms 's avonds in de winkelstraat en op een keer maakte ik hem vast aan een lijn die ik van een broeksriem en een touwtje had geknutseld. Ik ging ermee wandelen en daarna heb ik hem stiekem mee naar huis genomen en verstoppt in de schuur. Daar begon hij te janken en te blaffen en verraadde hij zichzelf. Na een heerlijke avond en nacht officieel bij mij thuis moest hij de volgende dag naar het asiel bij de Gentpoort. Ik wist zeker dat hij daar na een paar dagen een spuitje zou krijgen of vergast zou worden. Het was een kindertrauma. Ik zwoer dat ik ooit mijn eigen hond zou hebben.

Mijn eerste was een golden retriever van een fokker uit Damme, die me eerst uitvoerig uithoorde over mijn hondenkennis, huisvesting en toekomstige tijdsbesteding. Ik mocht er uiteindelijk eentje. Ze heette Madeloes, ik had denk ik nog nooit zoiets liefs gezien als die pup. Ik had zeker nog nooit zoiets lekkers geroken – ze leek wel van room. Ze kreeg later een nestje en daarvan hield ik een teefje. Toen had ik er twee en was ik het heertje. Ik nam ze soms mee naar kantoor en ook naar de uitzendstudio van Studio Brussel, waar ze dan drie uur lang lagen te pitten terwijl Pearl Jam heftig tekeer ging. Zo kwam ik aan mijn dierenprogramma's op tv: ze hadden me in dat strakke gebouw zien rondlopen met die sierlijke honden. Ik ging met ze zwemmen in het meer toen dat nog mocht of op zijn minst kón; het waren heerlijke tijden.

Retrievers zijn van de makkelijkste honden om op te voeden, ik had het niet zo lastig. Ik heb dus ook geen handige tips over hoe je honden moet aanpakken of wat je moet doen bij problemen. Daar zijn boeken over en gedegen professionals voor, daaraan durf ik me niet te meten. Ik heb wel altijd redelijk brutaal gedacht dat wie een hond kon opvoeden ook een kind op het goede spoor kon zetten – en voorlopig heeft mijn beperkte persoonlijke geschiedenis mij weinig ongelijk gegeven. Het leek me een kwestie van verzorgen en structuur, veiligheid en duidelijkheid bieden.

De regels eerst leren kennen voor je ze oogluikend af en toe laat overtreden. Heel veel naar elkaar kijken, maar vooral ook naar jezelf, wat je uitstraalt, welke ballen je mislaat. Iets is naar de vernieling gebeten door jouw toedoen, want je bood de mogelijkheid om het stuk te laten gaan.

Ook al zijn de mooiste momenten met een hond (en met een mens) meestal die waarop er niets wordt gezegd, toch voel ik vaak een diep verlangen om ze te *begrijpen*, om te weten wat er achter die peilloze ogen zit die kijken naar een werkelijkheid die ik niet kan zien. Ik hoor mezelf weleens lachend ‘domme hond’ zeggen op momenten waarop ik weet dat ik degene ben die het verstand niet heeft om tot hen door te dringen. Op het eerste gezicht lijkt het soms allemaal gewoontjes en zelfs voorspelbaar wat ze doen, tot je plots de rest in de gaten krijgt: de omgeving, de omstandigheden, jouw rol daarin, hun mogelijkheden en beperkingen, hun wensen en verlangens en hoe ze er soms oh zo subtiel uitdrukking aan geven.

Ik heb mijn hele leven enkel teven gehad, en toch schrijf ik hierna consequent over de hond als een hij. Sorry daarvoor. Ik schrijf ook over dé hond, terwijl ik nooit twee keer dezelfde hond heb gehad. Ik heb het ook uitsluitend over de hond die een halsbandje, een kommetje en een dekentje heeft. Er zijn naar schatting een miljard honden op deze planeet, drie vierde daarvan heeft geen baas en woont midden in en toch aan de rand van onze wereld: over die honden zal ik het nauwelijks hebben. Ik schrijf ook over hét ras, al weet ik dat een hond niet de optelsom is van de karaktereigenschappen van zijn ras. Hij is veel meer dan dat: hij is zijn verleden en zijn omgeving en zijn lijf en genen, aangevuld met zijn eigen temperament. Ze zijn allemaal hetzelfde en toch zijn ze allemaal verschillend.

Ik gebruik ook het woord baasje, al geloof ik niet in bazig zijn; wat niet betekent dat ik geen regels durf te stellen. ‘Papa’, dat krijg ik niet over mijn lippen als het niet om mijn kind gaat. ‘Mens’ klinkt wel logisch als je het tegenover ‘hond’ zet, maar ik vind het ook maar niets. Baasje dus. Baasje gaat over Bor, de boze wolf schrijven.

DE WELP
DIE PUP
WERD

*De donkere gedaanten zijn bijzonder vlug ter been.
Ze lopen op vier poten, en ze kijken heel gemeen.
Ze hebben grote tanden, dat is duidelijk te zien.
Het zijn waarschijnlijk wolven en kwaadaardig bovendien.*

Dodenrit, Drs. P

Je kunt niet anders dan een boek over honden beginnen bij het begin, bij de wolf. Het lijkt misschien wel alsof je hiermee open deuren intrapt, maar niets is minder waar. Om hoe, waar, wanneer en vooral waarom de wolf een hond is geworden, wordt nog elke dag gevochten: we zijn er al minstens honderdvijftig jaar mee bezig en we weten het nog niet met zekerheid. Misschien moeten we er zelfs van uitgaan dat we er het fijne nooit van zullen weten. Er worden ook ontelbare gevechten gevoerd in het debat over wie nu naar wie kwam: de mens naar de wolf of de wolf naar de mens?

Je mag denken dat de oorsprong van de hond hoogstens interessant is voor wie zich bezighoudt met evolutieleer en opgravingen, maar waar de hond vandaan komt, heeft ook verre gaande gevolgen voor hoe we naar hem kijken en met hem omgaan. Zien we hem als een wolf met wolvenmanieren die als zodanig moet worden aangepakt, of zien we de hond als een volledig aparte diersoort met zijn eigen gebruiksaanwijzing? Kijken we naar die hond als een flauw afgietsel van een wild beest, een soort van kruising tussen een dier en een gebruiksvoorwerp, een artefact op poten dat alleen al daarom de moeite niet loont om te bestuderen? Of zien we de hond als een volwaardig studieobject, een kwispelende wetenschappelijke goudmijn, die je 's avonds na de laboratoriumtesten gewoon mee naar huis kunt nemen om aan je voeten te laten liggen?

Bij het trainen van honden wordt nog zoveel baarlijke en achterhaalde onzin over wolven en honden verkocht dat je er onpasselijk van kunt worden. De simpele maar zeer hardnekkige redenering gaat ongeveer als volgt: honden stammen af van grijze wolven, wolven leven in een roedel met een strikte rangorde met bovenaan een alfa-reu en een alfa-teef, en heel veel dominantie en agressie. Om die reden probeert een hond in de roedel van het gezin ook de dominante te zijn. Van dat alles is tot op

heden enkel het volgende onomstotelijk bewezen, en het geldt niet eens altijd: wolven leven in een roedel.

Zonder dat je iets weet over DNA-onderzoeken en schedelmetingen of alle mogelijke details over de herkomst van de hond is het best slim om eerst even te blijven hangen aan deze vraag: hoe zijn wij ertoe gekomen om voor het allereerste huisdier dat we ooit in elkaar zouden knutselen naar uitgerekend de wolf te kijken en te zeggen: dát wordt hem? Het lijkt vertederend en avontuurlijk tegelijk om er net dat grote roofdier uit te pikken. Je hoort er zo de heroïsche muziek bij aanzwellen. Wat een aanlokkelijk en hardnekkig beeld van mensen die met lange haren in een berenvel door de bossen enthousiast een wolvenwelpje achterna jakkeren dat we leren spoorzoeken en jagen. Of enthousiast een volwassen exemplaar volgen dat op natte rotsen naar boven is geklommen en tot onze tevredenheid een steenbok heeft klemgezet.

We landen weer met beide voeten op de grond als we beseffen hoe haaks dat staat op onze verhouding tot wolven: we doen al bijna heel onze geschiedenis – en vooral de laatste eeuwen met wisselend succes – onze uiterste best om ze allemaal dood te krijgen. We gaan ze te lijf met alles wat we maar kunnen bedenken: klemmen, wurgvallen, kuilen, vergif, kogels uit helikopters. De jacht op wolven wordt ook vandaag nog aangewakkerd en goedgekeurd door overheden die premies uitloven voor elk dier dat wordt gedood. De laatste Belgische wolf is door onze eerste koning afgeknald in 1845 – alleen de vorst mocht toen nog op wolven jagen. Het was een wolvin, ze staat opgezet in het Koninklijk Instituut voor Natuurwetenschappen in Brussel. Finland heeft in 2016 een vijfde van zijn wolven afgeschoten, een bloedbad van 43 wolven. Wolvenslachten gaan ook al jaren onverminderd door in Canada, Alaska en het oude Oostblok.

In de mythologie, godsdienst en verhalen is de wolf heel soms een toffe, dappere peer, maar veel vaker een kwaadaardig, onbetrouwbaar en sluw monster dat het enkel op ons bloed en dat van onze kindertjes heeft gemunt. In de sprookjes sluipt alleen maar een Grote Boze Wolf rond, geen Lieve Kleine. Verering van de wolf is veel minder de norm; we zien vooral angst en afschuw en wat daaruit voortvloeit: het verlangen om

ze allemaal voor de zekerheid over de kling te jagen. Wolven bewaken geen tempels, casino's of villa's, dat mogen de leeuwen doen, want die zijn tenminste dapper, zo vinden we. Wolven mogen ergens boven aan de gevel van een kerk wat regenwater spuwen, samen met de duivels en de misvormden.

Al met al lag het dus niet voor de hand om een wolf als huisdier te kiezen. Er liepen toen trouwens ook nog andere kandidaten in onze buurt rond: zwijnen, beren, katten, runderen, paarden... We mogen ons overigens niet laten beetnemen door dat warmklinkende 'huis' in huisdier. Als we een soort domesticeerden, was het in de eerste plaats niet om het in huis te halen *voor de gezelligheid*, maar vooral – en soms uitsluitend – voor wat dat ons opbracht aan voedsel, kledij, brandstof, gebruiksvoorwerpen of gratis arbeid. Zoals trouwens nu nog altijd het geval is. Het houden van een hond voor geen andere reden dan het gezelschap, was een paar duizend jaar lang het exclusieve voorrecht van de rijken en machthebbers; het is pas heel recent aanvaard dat honden een hele dag lang geen donder hoeven uit te voeren, behalve een beetje aangenaam zijn.

Zo'n 66 miljoen jaar geleden gingen zowat alle niet-vliegende dinosauriërs eraan, zeer waarschijnlijk door de inslag van een reusachtige meteoriet of asteroïde. Ongeveer drie vierde van alle leven op aarde (planten en dieren) ging roemloos mee ten onder. Kleine zoogdieren – niet veel groter dan muizen of ratten – grepen hun kans en niet lang daarna ontstonden de eerste Carnivora. Het klinkt een beetje lastig, maar je mag Carnivora en carnivoren niet verwarren.

Carnivoren zijn vleeseters, dus daar vallen krokodillen en roofvogels ook onder. Met Carnivora bedoelen we zoogdieren die vlees eten, ook al is het niet altijd hun exclusieve kostje: sommige Carnivora, zoals vossen en beren, zijn omnivoor (ze eten zowel plantaardig als dierlijk voedsel); de pandabeer, beroemd lid van de orde der Carnivora, is dan weer een lastige klant die alleen maar bamboe wil. Om de verwarring volledig te maken, worden Carnivora ook roofdieren genoemd, maar daarbij horen dus niet de roofvogels of roofvissen, die immers geen zoogdieren zijn...

Carnivora hebben allemaal één ding gemeen: ze hebben knip- of scheurkieszen waarmee ze vlees kunnen snijden. Ze vallen uiteen in twee nog bestaande superfamilies met een geschiedenis van vijftig miljoen jaar: de *Feliformia* en de *Caniformia*. In die laatste superfamilie zitten onder meer de beren, zeehonden, walrussen en oorrobbers, klein grut als marterachtigen en wasberen, en de hondachtigen of *Canidae*. Alle hondachtigen vonden hun oorsprong op het Noord-Amerikaanse continent (katten komen oorspronkelijk allemaal uit Azië). Er zijn minstens 117 verschillende soorten hondachtigen geweest die miljoenen jaren leefden, maar het uiteindelijk niet haalden. Er zit er eentje tussen die *Epicyon* heet, wat betekent: 'meer dan een hond'. Hij was een meter hoog en woog meer dan 120 kilogram. De overgebleven *Canidae* splitsten zich in ruwweg twee geslachten: eerst in de vosachtigen (*Vulpini*) en later in (wolfs)hondachtigen (*Canini*). Je hoeft geen specialist te zijn om het meest frappante uiterlijke verschil tussen beide families te zien: de lengte van de poten. De jachttechniek is ook fundamenteel anders: de vosachtigen besluipen en springen; de wolfshondachtigen jagen hun prooi achterna, soms over grote afstanden, en dat doen ze natuurlijk het best met lange poten.

Zes miljoen jaar geleden staken die hondachtigen voor het eerst de Beringstraat over van Noord-Amerika naar Azië en verder door naar Europa en Afrika, om talloze malen terug te keren in veranderde gedaantes, zich te mengen met de oorspronkelijke familieleden en opnieuw te emigreren. Drie miljoen jaar geleden konden de hondachtigen dankzij een landbrug ook oversteken naar Zuid-Amerika. Binnen het geslacht *Canis* verschenen eerst kleinere wolfachtigen als soort in Eurazië en later zag je in Europa en Azië jakhalzen verschijnen en grotere wolfachtigen. Sommige migreerden naar het Amerikaanse continent. Zo ontstond daar een paar honderdduizend jaar geleden de reuzenwolf, die ondanks zijn naam niet veel groter was dan de grijze wolf.

Het is met al dat over en weer getrippel tussen de continenten niet makkelijk om de precieze geschiedenis van die grijze wolf te schrijven, maar zeker is dat hij uit Eurazië komt. Honderdduizend jaar geleden trok hij Noord-Amerika binnen en gaf er de reuzenwolf het nakijken. Dat maakte van de grijze wolf op dat ogenblik het landdier met de grootste geografische verspreiding: je kon hun pootafdrukken vinden op bijna de hele

noordelijke helft van de planeet. Ze stonden dan wel niet aan de top van de voedselketen (er waren veel grotere roofdieren onder de katten, de hyena's en de beren), maar hun succes hadden ze te danken aan een paar ijzersterke troeven. In de eerste plaats hun sociale organisatie, het jagen en het grootbrengen van hun jongen in een groep van minstens twee individuen. Daarmee samenhangend hadden ze ook een verfijndere vorm van communicatie en hogere intelligentie. En ze hadden het voordeel dat ze zich snel konden aanpassen aan grillige omstandigheden, zoals de wisselende aanwezigheid van voedsel of een veranderend klimaat. De wolf zou, tussen haakjes, later vooral door ons toedoen van die troon worden gestoten en plaats moeten ruimen voor een ander lid van de *Canidae*, de rode vos.

We hebben het nu over het eind van een tijdvak dat het pleistoceen heet en liep van 2,5 miljoen jaar geleden tot 11,7 duizend jaar geleden. Het pleistoceen was een tijdvak van ijstijden en tussenperiodes met een gematigd klimaat. Het was, toen het ten einde liep, ook de tijd van de zogenoemde megafauna: wolharige neushoorns en wolharige mammoeten, reuzenherten, sabeltandtijgers, holenleeuwen en holenberen. Dit tijdvak sloot af met het einde van de laatste ijstijd en alweer een catastrofe voor het dierenrijk: zowat alle megafauna stierf uit, enkel die in Afrika bleef een beetje gespaard. Er is nog heftige discussie over hoe dat massale uitsterven is gegaan, of het door de klimaatverandering kwam (het einde van de ijstijd en daarmee gepaard gaande verlies van graasland ten gunste van bossen), of door toedoen – lees: de bejaging – van de mens, of een nog dodelijkere combinatie van beide.

Het pleistoceen was namelijk ook het tijdvak waarin de vroege voorlopers van de mens verschenen. Net als bij de wolf en vele andere dieren is ook dat een verhaal van verschillende soorten die binnen het geslacht *Homo* ontstaan, maar niet altijd even succesvol waren of bleven. Het is geen rechtlijnige geschiedenis waarin je zonder omwegen kunt uitzoeken en aanwijzen wie die ene voorvader was. Wat vast lijkt te staan, is dat het in Afrika begon en van daaruit op verschillende tijdstippen uitwaaierde. Europa was ongeveer 300.000 jaar lang het territorium van de neanderthaler, maar na het vertrek van de *homo sapiens* uit Afrika kwam daar 40.000 jaar geleden een eind aan.

Dit zijn de twee hoofdfiguren aan het eind van dat pleistoceen die dat verhaal van de eerste domesticatie moeten schrijven: de moderne mens en de grijze wolf. *Bien étonnés de se trouver ensemble*. Het decor kunnen we nog niet goed schetsen, want we weten niet met zekerheid waar of wanneer het precies is gebeurd.

Hoe is een wolf een hond geworden? De overgang van *Canis lupus* naar *Canis lupus familiaris* (want zo heet Fikkie officieel: familiewolfshond), is het ontstaan van een onder- of nevensoort met aanwijsbare genetische verschillen. Je kunt het met het blote oog zien aan de kop, de oren en het hele lijf, en je kunt het lezen in het DNA. En natuurlijk zie je het ook in het gedrag. En dat is – wie de pluim daarvoor ook op zijn hoed mag steken – geen kattenpis. Het gaat veel verder dan een wolf temmen of tam maken: het is voor het eerst in de menselijke geschiedenis een ander dier maken met de bouwstenen van de wolf.

Want dit is de staalharde wet van de wolvenfokkerij, mocht je daaraan willen beginnen: je kunt met heel veel kennis, geduld en doorzettingsvermogen een wilde wolf een beetje tam maken, of beter gezegd: ervoor zorgen dat hij hem niet onmiddellijk smeert of je naar de strot vliegt. Je kunt hem vervolgens heel misschien zelfs een paar bevelen aanleren. ‘Zit’ is, naar het schijnt, niet zo populair, aan de leiband lopen nog minder. Maar om de kers op je kweektaart te zetten kun je hem uiteindelijk laten paren met een wolvin die je net zo tam hebt gemaakt. Tien weken later heb je dan vijf of zes welpen. En... die zijn allemaal weer wild. *Go back Jack, do it again*. Wolven zijn genetisch niet voorbestemd om graag bij mensen te zijn; honden daarentegen zijn dat wel. Het zit ze in het bloed gebakken om graag bij ons te zijn en veel meer dan dat. Om het nog anders te zeggen: domesticatie, het kneden van een dier tot een huisdier, is een zichzelf herhalend proces: de nakomelingen van een gedomesticeerd dier zijn prefab gedomesticeerd.

Natuurlijk heeft Darwin over honden en hun oorsprong geschreven, hij was er gek op, zijn huis was er vol mee en hij ging er ook graag mee jagen. Zijn laatste hondje was een witte terriër – ze heette Polly – en er staan tekeningen van haar in zijn boeken. Dat het schip ‘The Beagle’ heette, is wel puur toeval. Darwin hield ervan om elementen van wat toen nog

een theorie was over de evolutie te toetsen aan de honden die hij door en door kende. Toen hij de kritiek kreeg dat het evolutieverhaal misschien wel kon kloppen voor dieren, maar niet voor de mens omdat die een hogere moraal bezat, een ziel, nam hij weer honden als voorbeeld van wat hij noemde ‘hogere dieren’ die hetzelfde nobele gedrag vertonen. Maar hij brak zich ook het hoofd over de enorme verschillen in uiterlijk en specialisatie tussen de wolf en honden als windhonden, bulldogs, spaniëls en terriërs. Het was zo opvallend – of het kon niet anders, dacht hij – dat er naast de wolf ook andere hondachtigen als jakhalzen in het spel waren geweest. Het is pas ruim honderd jaar na Darwin, in 1997 dat Robert Wayne het DNA van honden en wolven voldoende in kaart had gebracht om er zeker van te zijn dat het enkel een wolf was geweest en geen coyote of jakhals.

Darwin was natuurlijk vooral geïnteresseerd in de genetische kant van het verhaal, niet zozeer in hoe het praktisch in zijn werk was gegaan. Toch kun je ruwweg twee denkrichtingen (of theorieën, want sluitende bewijzen zijn er niet) vatten in kernbegrippen van wat intussen de evolutieer is geworden: natuurlijke selectie en kunstmatige selectie. In de ene versie komt de wolf naar de mens en temt hij zichzelf, in de andere gaat de mens welpen stelen om ermee te fokken.

Als je enkel archeologen vraagt naar het meest ontroerende bewijs van de band tussen mens en hond, zullen ze allemaal naar een plaats in het noorden van Israël wijzen, bij het meer van Galilea. Daar ligt de ruïne van een dorp met stenen huizen dat Ain Mallaha heet. In een van de graven is een vrouw ontdekt die op haar zij is gelegd met opgetrokken knieën. Haar ene hand rust onder haar lichaam, de andere op een puppy. Ja, het is ontroerend en het is 12.000 jaar oud. Het gebit van het hondje is te klein om van een wolvenwelp te kunnen zijn. En het ligt met een bedoeling in dat graf, het is er niet toevallig. Dat wijst op een ereplaats, maar neemt niet weg dat hij waarschijnlijk in een soort van ceremonie is afgemaakt om daar te worden neergelegd. Het kan ook dat hij erbij ligt als snack of als gids voor onderweg. Hoe dan ook was dit lange tijd het oudste onomstotelijke bewijs van domesticatie.

HONDEN ZOALS ZE **ECHT** ZIJN

Bijna elk populairwetenschappelijk boek claimt een bijzondere invalshoek te hebben, Chris Dusauchoit maakt dit waar. Om het gedrag van onze geliefde huisdieren te begrijpen moeten we ons verdiepen in de ontwikkeling door de eeuwen heen. En de populaire Vlaamse dierenkenner Dusauchoit doet dit met een opwekkend dwarse blik. Vol kritische, maar animerende observaties, en met vele sprekende voorbeelden neemt hij alle aspecten van de hond onder de loep. Een must voor alle baasjes en een heerlijk boek om te lezen voor alle dierenliefhebbers.

Chris Dusauchoit is in Vlaanderen bekend van radio en tv, onder andere als presentator van *Dieren in Nesten* (1999-2015), als gast in praatprogramma's en als voice-over in documentaires.

9 789021 576671

www.kosmosuitgevers.nl

**KOS
M•S**

NUR 431
Kosmos Uitgevers,
Utrecht/Antwerpen